



Finnmark fylkeskommune
Finnmárkkku fylkkagielda
Finmarkun fylkinkomuuni

GUOVDAGEAINNU SUOHKAN / KAUTOKEINO KOMMUNE
Bredbuktnesveien 6
9522 KAUTOKEINO

Dok.nr: 24/02631-6
Deres ref:
Avdeling: Kulturarv
Saksbehandler: Kristin Foosnæs
Dato: 22.10.2024

Sluttrapport fra forprosjekt besøkssenter for verdensarven Struves meridianbue

Fylkestinget i Finnmark behandlet 15. oktober 2024, i sak 62/24, sluttrapport for forprosjekt besøkssenter for verdensarven Struves meridianbue. Fylkestingets vedtak er som følger:

1. Fylkestinget tar sluttrapport for forprosjekt besøkssenter for Struves meridianbue til orientering.
2. Fylkestinget ber fylkeskommunedirektøren avklare fylkeskommunens formelle tilknytning til verdensarvsenteret for Struves meridianbue. Hovedutvalget for kompetanse skal følge opp saken politisk.

Sluttrapporten er vedlagt. Vi ber om at den går til orientering i kommunestyrene i vertskommunene.

Med hilsen

Kristin Foosnæs
Leder/virksomhetsleder

Dokumentet er elektronisk godkjent og har ingen signatur

Vedlegg:
Sluttrapport Forprosjekt verdensarvsenter for Struves meridianbue

Mottakere:
GUOVDAGEAINNU SUOHKAN / KAUTOKEINO KOMMUNE
HAMMERFEST KOMMUNE
ALTA KOMMUNE

Kopi til:
RIKSANTIKVAREN
VERDEN SARVSENTER FOR BERGKUNST- ALTA MUSEUM IKS

Besøksadresse:
Fylkeshuset i Vadsø
Henry Karlsens plass 1, 9800 Vadsø

Postadresse:
Finnmark fylkeskommune
Postboks 701, 9815 Vadsø

(+47) 78 96 30 00
postmottak@ffk.no
ffk.no

Org.nr: 830 090 282



SLUTTRAPPORT

Forprosjekt besøkssenter for verdensarven Struves meridianbue

Finnmark fylkeskommune

Innhold

Bakgrunn	3
Verdensarven Struves meridianbue.....	3
Besøkssentre og autorisasjonsordningen	3
Proessen frem til etablering av prosjektet	4
Om prosjektet	4
Formål og oppdrag.....	5
Organisering av prosjektet}	5
Finansiering.....	5
Tiltak og aktiviteter	6
Etablering og organisering av senteret	7
Avsluttende kommentarer.....	8

Bakgrunn

Verdensarven Struves meridianbue

I Norge finnes det åtte steder på verdensarvlisten, der to er i Finnmark: Bergkunsten i Alta og Struves meridianbue.

Meridianbuen representerer et oppmålingsarbeid som ble gjennomført i perioden 1816-1855 for å bestemme jordklodens form og størrelse, ledet av Friedrich Georg Wilhelm Struve. Struves meridianbue ble målt ved hjelp av en gradmålingsrekke på 2822 kilometer, der endepunktene er på Fuglenes i Hammerfest og i Stara-Nekrasivka ved Svartehavet. Struves meridianbue var det første teknisk-vitenskapelige kulturobjektet innskrevet på UNESCOs verdensarvliste i 2005, og er en transnasjonal verdensarv delt av 10 land fra Ukraina til Norge. I Norge deles verdensarven mellom kommunene Kautokeino, Alta og Hammerfest. Totalt er det 34 punkter som inngår i verdensarven. De norske målepunktene er: 2 punkter i Kautokeino (Luvddiidčohkka og Bealjášvárri/Muvravári), 1 i Alta (Unna Ráipásaš) og endepunktet er ved Meridianstøtten i Hammerfest.

Finnmark fylkeskommune har det overordnede ansvaret for arbeidet med verdensarven Struves meridianbue, og forvaltningsansvar for alle målepunktene på meridianbuen.

Stortingsmelding 35 (2012-2013) *Framtid med fotfeste – Kulturminnepolitikken* la føringer om at det skal etableres besøkssentre (verdensarvsentre) for samtlige verdensarvområder. I forlengelsen av meldingen utarbeidet Klima- og miljødepartementet i 2017 en tiårig plan for prioriteringer i arbeidet med å etablere verdensarvsentre ved alle de norske verdensarvområdene, der det pekes på at Struves meridianbue vil bli prioritert forutsatt at det foreligger tilstrekkelig konkrete planer.

Et forvaltningssystem for Struves meridianbue kom først på plass i årene 2016-2019, med en intensjonsavtale mellom de involverte partene, tilsetting av verdensarvkoordinator og etablering av Verdensarvråd¹.

Besøkssentre og autorisasjonsordningen

Autorisasjon av besøkssentre administreres av Miljødirektoratet. Autorisasjoner gjelder for fem år av gangen, med anledning til re-autorisasjon dersom alle kravene tilfredsstilles. Autorisasjonen bygger på en forutsetning om at staten forplikter seg til å finansiere inntil 60 % av funksjoner og oppgaver knyttet til drift, med krav om lokal og regional medfinansiering på inntil 40 %, inkludert inntjening. Det kan søkes til Miljødirektoratet om et årlig grunntilskudd som skal dekke daglig ledelse og fortløpende aktivitet knyttet til administrasjon, planlegging og gjennomføring av senterdrift, informasjonstiltak, naturveiledning mv.

For å oppnå autorisasjon vurderer Miljødirektoratet hvordan virksomheten oppfyller ulike krav til blant annet lokalisering, organisasjonsform, bygg og uteområder, universell utforming, lokal forankring og samarbeid, samt forvaltningsknutepunkt. Det er også satt krav til drift av

¹ Alle verdensarvsteder skal ha et Verdensarvråd, som skal arbeide for at verdensarvverdiene ivaretas og bidra til enhetlig forvaltning av verdensarven, samt være en arena for dialog i saker som kan ha innvirkning på verdensarvstatusen. Rådet skal bidra til mobilisering og til å bevare, formidle og øke kunnskapen om verdensarven, og sikre lokal forankring og samarbeid lokalt. Verdensarvrådets funksjon er utelukkende rådgivende.

besøkssentrene, der besøkstall og målgrupper, bemanning, åpningstider og tilknyttede servicetilbud er avgjørende for om autorisasjon innvilges. De ulike temasentrene, som verdensarv, har i tillegg egne føringer.

Formålene med besøkssentrene er at de skal spre kunnskap og skape oppmerksomhet om sitt felt. De skal bidra til lokal, bærekraftig verdiskaping gjennom måten de drives på. Et besøkssenter for verdensarv skal spre kunnskap og skape oppmerksomhet om de universelle verdiene til norske verdensarvområder, gi forståelse for hvorfor disse skal tas vare på og sette den norske verdensarven inn i et internasjonalt perspektiv. Den immaterielle kulturarven bør trekkes inn som en del av framstillingen av verdensarven. Verdensarvkonvensjonens varemerke, med helhetlig tilnærming til natur og kultur, skal framheves i all informasjon og formidling. Et verdensarvsenter skal bidra til at verdensarven har en funksjon for lokalsamfunnet i tråd med forpliktelsene i verdensarvkonvensjonen. Besøkssentre for verdensarv skal også bidra til bærekraftig verdiskaping.

Prosessen frem til etablering av prosjektet

I Finnmark ble det gjennomført en utredning, under ledelse av Hammerfest kommune og verdensarvkoordinator, for å finne fram til en modell for organisering, lokalisering og finansiering av et verdensarvsenter for Struves meridianbue. Utredningen skulle danne grunnlag for Verdensarvrådets anbefaling og valg av modell, samt for videre planlegging og nødvendige vedtak i fylkeskommunen og vertskommunene. Basert på utredningen besluttet Verdensarvrådet for Struves meridianbue, som besto av representanter fra politisk nivå i fylkeskommunen og de tre vertskommunene, følgende i november 2018:

- 1) *Verdensarvrådet anbefaler at Verdensarvsenter for Struves meridianbue etableres med et eget Verdensarvsenter i Hammerfest og med en Verdensarvavdeling i Kautokeino.*
- 2) *Koordinatorfunksjonen kan FFK delegerer til en stilling ved Alta Museum, med tettere tilknytning til verdensarvavdelingen. Stillingen kan vurderes flyttet til verdensarvsenteret etter autorisasjon.*
- 3) *Verdensarvrådet anbefaler at Verdensarvsenter for Struves meridianbue organiseres som avdeling ved museet i Hammerfest, og at informasjonsmedarbeider i Kautokeino er ansatt ved dette museet med arbeidsplass i Kautokeino.*
- 4) *Verdensarvrådet anbefaler at saken behandles i kommunene og fylkeskommunen innen juni 2019. Det bør engasjeres en prosjektleder for å få framdrift i planene. En prosjektlederstilling kan finansieres som et spleiselag mellom vertskommunene/ fylkeskommunen og ved eksterne midler.*

Dette ble fulgt opp med vedtak i fylkestinget i Finnmark i sak 33/19 om oppstart av et prosjekt for etablering av verdensarvsenter for Struves meridianbue:

Fylkestinget vedtar å slutte seg til Verdensarvrådets vedtak av 23.11.18. Forslaget om finansiering tas opp i fellesnemnda i oktober. Saken behandles i forbindelse med budsjett 2020.

Om prosjektet

Formål og oppdrag

Målet med forprosjektet var å arbeide for autorisering av et besøkssenter for verdensarv i Hammerfest, med en underavdeling i Kautokeino.

Oppdraget er spesifisert slik i samarbeidsavtalen mellom fylkeskommunen og Gjenreisningsmuseet:

Hovedoppgavene i forprosjektet vil være uttesting av formidlingstiltak med spesifikke målgrupper, samt andre oppgaver som vil danne grunnlaget for å søke autorisasjon, i henhold til generelle og spesielle krav gitt av Miljødirektoratet. Prioriterte prosjekter skal ta utgangspunkt i Formidlingsstrategien, som ble behandlet i Verdensarvrådet i 2019, og mål for formidling i Forvaltnings- og tiltaksplan av 2017. Særlig skal den internasjonale (transnasjonale) delen av verdensarven vektlegges. Et viktig mål med forprosjektet er å definere og avklare hvilken rolle et besøkssenter skal ha i det totale arbeidet med verdensarven Struves meridianbue.

Organisering av prosjektet

Troms og Finnmark fylkeskommune, som hadde det overordnede ansvaret for ledelse og koordinering av arbeidet med verdensarven Struves meridianbue, var prosjekteier av forprosjektet, og ivaretok rollen som prosjektansvarlig.

Det ble ansatt en prosjektleder i august 2020. Prosjektleder hadde ansvaret for fremdriften mot, og utarbeidelse av, søknad om autorisasjon som besøkssenter. Hovedoppgavene for prosjektlederen har vært utvikling av verdensarvsenteret og oppfølging av omforent formidlingsplan. En samarbeidsavtale regulerte fylkeskommunens samarbeid med Gjenreisningsmuseet, som hadde arbeidsgiveransvar for prosjektleder.

I starten av forprosjektet var det lagt opp til at verdensarvkoordinator for Struves meridianbue skulle fungere som faglig veileder for prosjektleder. Etter hvert så man det som hensiktsmessig at arbeidet faglig og organisatorisk ble koblet sammen med det øvrige arbeidet med verdensarven Struves meridianbue, herunder Faglig råd² og Verdensarvrådet. Dette ville også styrke forankringen av prosjektet i forhold til sentrale partnere, både i forprosjektet og ved søknad om autorisasjon.

Våren 2021 ble det derfor etablert en styringsgruppe som overtok det faglige ansvaret for forprosjektet. Styringsgruppen besto av representantene som inngår i Faglig råd, med fylkeskommunen som leder, administrative representanter fra vertskommunene Hammerfest, Alta og Kautokeino som medlemmer og prosjektleder som sekretær. På denne måten ble alle finansørerne representert, samtidig som samordningen mellom de ulike arbeidsområdene innenfor verdensarven ble styrket. Representanter fra Riksantikvaren, Kartverket og etter hvert Gjenreisningsmuseet deltok som observatører i styringsgruppen. Styringsgruppen har hatt jevnlig møtevirksomhet i prosjektperioden.

Finansiering

² Faglig råd er en arena for drøfting av saker som berører ulike forvaltningsinstanser. Rådet legger til rette for at Verdensarvrådet kan ta beslutninger, og består av administrative representanter fra kommunene og fylkeskommunen, Riksantikvaren og Kartverket.

Midlene ble avsatt med påfølgende vedtak i kommunestyrene: Hammerfest kommune 25. mars 2019, Kautokeino kommune 27. juni 2019, og Alta kommune 11. november 2019.

Finnmark fylkeskommune vedtok saken 19. juni 2019, ref. 33/19, der det fremgår at fylkeskommunen til sammen skulle bidra med kr 900 000,- i prosjektperioden. Dette ble justert underveis slik at fylkeskommunen totalt har bidratt med kr 600 000,- til forprosjektet. Utgiftene ble dekket innenfor eksisterende budsjettammer.

Hammerfest kommune har bidratt med kr 600 000,-, Alta kommunes bidrag har vært kr 400 000,- og Kautokeinos bidrag har vært kr 200 000,-.

Tiltak og aktiviteter

Aktiviteter

I forprosjektet ble det utarbeidet en rekke formidlingstilbud. En formidlingsstrategi og forvaltningsplanen for verdensarven Struves meridianbue dannet utgangspunktet for utvikling av innhold/formidlingstilbud. Det er utarbeidet årlige tiltaksplaner, budsjett og driftsrapporter.

Hovedfokuset har vært Hammerfest, men det er arbeidet med at det skal være et nedslagsfelt i de tre vertskommunene. Hovedtrekkene i de etablerte tilbudene i prosjektperioden er som følger:

Utstillinger

- En besøksutstilling på om lag 35 m² er etablert ved Gjenreisningsmuseet i Hammerfest; utstillingen forteller om verdensarv generelt og verdensarven Struves meridianbue spesielt. I museets tårnrom er det utstilt en teodolitt med utsikt mot de to nordligste målepunktene i trianguleringsnettverket, Håja og Meridianstøtten. Det er etablert omvisningstilbud ved utstillingen i museet.
- Det er plassert en roll-up med informasjon om verdensarven Struves meridianbue i lokalene til Hammerfest videregående skole.
- Det er plassert en roll-up om Struves meridianbue i lokalene til Nordnorsk vitensenter i Alta.
- Det er plassert en mindre utstilling i form av et 2.5 x 5 m banner og en iPad-stasjon som forteller om Struves meridianbue ved Verdensarvsenter for bergkunst – Alta museum.
- Det er plassert en mindre utstilling i form av et 2.5 x 5 m banner og en iPad-stasjon som forteller om Struves meridianbue i Kautokeino kulturhus.

Salgsartikler/suvenirer

- Det gis informasjon om salgsartikler og om verdensarven ved publikumsansvarlige/resepsjonen i Gjenreisningsmuseet.
- Aktivitetstilbud tilknyttet Struves meridianbue er presentert på nettsidene til Visit Hammerfest som salgbare produkter.

Digital formidling

- Aktivitetstilbud tilknyttet Struves meridianbue er en integrert del av nettsiden til Gjenreisningsmuseet.
- Det er utviklet en egen nettside som plattform til iPad-stasjonene som er utplassert i alle kommunene.

- Det gis digital formidling fra de innskrevne målepunktene gjennom sosiale medier.
- Gjennom Interreg Nord-prosjektet kalt *The Northern parts of the World Heritage Struve Geodetic Arc* er det tatt 360°-foto av de innskrevne målepunktene i Norge, Sverige og Finland.
- Det er påbegynt et arbeid med å kombinere 360°-foto av alle målepunktene med VR slik at man kan besøke alle målepunktene digitalt.

Guidede turer

- Det er etablert tilbud om guidet tur til Meridianstøtten.
- Det er etablert et salgbart produkt kalt *Historiske Fuglenes*, som omfatter kulturhistorisk vandring på Fugleneshalvøya.
- Det tilbys guidet tur til målepunktet på Tyven; det er utviklet et samarbeid med en ekstern aktør som tilbyr turene.
- Det er samtidig utviklet guidemanual til disse omvisningene.

Disse turmålene kan også nås uavhengig av guide. I tillegg går turstier til flere av målepunktene (hjelpepunktene) på meridianbuen, som Gosviktind i Hammerfest, Nordtoppen, Komsa og Haldetoppen i Alta og Ádjít i Kautokeino. Turkonseptet Perletur omfatter flere av turmålene.

Skole

- Det er utviklet et undervisningstilbud i matematikk for ungdomsskoletrinn knyttet til utforskning av brøksirkler. Dette kombineres med visuelle eksempler og omvisning i utstillingen ved museet.
- Det er igangsatt et samarbeidsprosjekt med Forsøl skole (Hammerfest) i regi av *Lektor 2*. Oppdraget går ut på å utvikle et formidlingsprodukt rettet mot barn og unge.
- Det er laget en film i samarbeid med Hammerfest videregående skole. Filmen tar for seg deler av metoden og bruk av sinussetningen.

Samarbeid

- Det har vært dialog om samarbeid med Nordnorsk vitensenter i Alta.
- Det har vært deltagelse i prosjektgruppe for samarbeid og mulig samlokalisering med naturparksenteret i Kautokeino.
- Det har vært deltagelse og møter om felles informasjonstiltak om nasjonalpark og verdensarv, sammen med Reisa nasjonalpark og Øvre Anárjohka nasjonalpark.
- Det har vært avholdt møter og samtaler med lærere på barnetrinn og ungdomsskoletrinn i Hammerfest. Undervisningsopplegg for ungdomsskoletrinn er klart, men ikke utprøvd.
- Det har vært dialog med lærere ved Alta videregående for mulig bruk av film som grunnlag i undervisningsopplegg.

Etablering og organisering av senteret

I forprosjektet har det vært et hovedfokus på Hammerfest siden verdensarvsenteret skal plasseres der. Tilstedeværelse av en dedisert ressurs for verdensarven vil være avgjørende for å etablere permanente tilbud, særlig i Kautokeino, der lokalisering av underavdelingen ikke er avklart. Tilbudene som er utviklet i Hammerfest vil med enkle grep kunne tas i bruk også i Alta og Kautokeino.

Organiseringen av senteret som en egen avdeling i Gjenreisningsmuseet, som anbefalt i utredningen av 2018, ville medføre et opptak i det interkommunale selskapet Museene for kystkultur og gjenreisning i Finnmark. Da ingen formelle avklaringer om innlemmelse var på plass før forprosjektet ble igangsatt, innså man at en slik prosess ville ta lengre tid enn forprosjektets varighet. Hammerfest kommune opprettet derfor en juridisk enhet som sto som søker om autorisasjon, mens man på sikt arbeidet for å fase senteret inn på museet. Dette hadde ingen formell innvirkning på selve forprosjektet.

Regjeringen foreslo en økning på 2.5 millioner kroner til autoriseringsordningen i statsbudsjettet 2023, for å gi autorisasjon til verdensarvsenter for Struves meridianbue. I sak 112/22 i desember 2022 vedtok fylkestinget i Troms og Finnmark følgende:

- 1) *Fylkestinget vedtar at Troms og Finnmark fylkeskommune etablerer verdensarvsenter for Struves meridianbue i Hammerfest, i samarbeid med Alta, Hammerfest og Kautokeino kommuner.*
- 2) *Fylkestinget ber fylkesrådet avklare endelig organisasjonsform. Fylkesrådet gis fullmakt til å utrede og avklare en organisasjonsform som sikrer forsvarlig styring av fylkeskommunens eierskap og økonomi. Dette arbeidet må skje i nær dialog med vertskommunene og verdensarvrådet.*
- 3) *Hammerfest kommune tar ansvar for senteret inntil endelig organisasjonsform er avklart. Fylkesrådet gis fullmakt til å inngå en samarbeidsavtale med Hammerfest, Alta og Kautokeino kommuner om dette.*
- 4) *Fylkeskommunen skal bidra med driftstilskudd til drift og utvikling av senteret, og legger inntil 800 000 kr. i økonomiplanperioden 2023 –2026 til formålet. Dette under forutsetning av at senteret får autorisasjon som verdensarvsenter og statlig finansiering på inntil 60 % av godkjent budsjett. Fylkeskommunen og vertskommunene finansierer inntil 40 % etter vedtatt prosentandel.*

Hammerfest kommune søkte om autorisasjon i januar 2023. Søknaden ble utformet i et samarbeid med kommunen, prosjektleder, verdensarvkoordinator og fylkeskommunen. Miljødirektoratet innvilget autorisasjon i mars 2023:

Miljødirektoratet autoriserer Verdenarvsenter for Struves meridianbue for en periode på fem år, fra og med 15. mars 2023 til og med 31. desember 2027.

Avsluttende kommentarer

I prosjektperioden var det viktig at formidlingsprosjekter og uttesting ble gjennomført, samt at det ble søkt samarbeid med internasjonale prosjekter som omhandler verdensarven Struves meridianbue. Med autorisasjon av verdensarvsenter for Struves meridianbue er målet med forprosjektet oppnådd. Dermed oppfylder aktivitetstilbudet utviklet i forprosjektet de kravene Miljødirektoratet stiller for å kunne gi en autorisasjon. Det samme gjelder for lokal forankring og samarbeid. Prosjektet har vært vellykket og samarbeidet mellom de ulike partene har fungert godt. Verdensarvsenteret vil bidra til en bedre forankring og forståelse av verdensarven Struves meridianbue, som også vil hjelpe i forvaltningen av verdensarven.

Den ble ikke satt et særskilt fokus på den transnasjonale delen av verdensarven i forprosjektet, selv om utstillingen som er utarbeidet ved Gjenreisningsmuseet er satt inn i en internasjonal kontekst. Utstillingene i Alta og Kautokeino har en stedlig vinkling, men kan tilpasses til også å omfatte den internasjonale dimensjonen. Potensialet for samarbeid med de andre landene som deler verdensarven Struves meridianbue er stort. Det internasjonale aspektet kunne med fordel ha blitt tillagt større betydning i forprosjektet, men det ville kunne gått på bekostning av vinklingen til de tre vertskommunene.

